

Co translatar Luisa Famos?

In'occorrenza en il chantun da Turitg

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Radund sessanta persunas èn vegnidas la sonda passada a Wernetshausen per tadlar dus referats davart la «Poesia da Luisa Famos en original e translaziun».** Mo nua pomai è Wernetshausen? E pertge pomai datti là ina tala occorrenza? Wernetshausen sa chatta en ina cuntrada idillica da la Part-sura turitgaisa, damanaivel da Hinwil. En questa cuntrada, sper in bain puril che sa numna Looren, sa chatta la «Chasa da la translaziun». La chasa dat albiert a translatars che vulan s'aprofundar in temp en lur lavur e sa baratar ora cun auters translatars.

Temps dirs e temps d'aur

L'onn 2007 ha la «Chasa da la translaziun Looren» deditgà a las quatter linguas naziunalas e perquai organisà in di spezial en connex cun il rumantsch. Gist dus referents han analisà las translaziuns

L'ensemble Arazon ha interpretà musicalmain las poesias da Famos. L'actura Serena Wey ha prelegì e chantà.

FOTOS R. BONER

Mevina Puorger referescha davart l'enconuschenta scriptura Luisa Famos, ma era davart main econuschantas auturas sco Mengia Wielanda-Bisaz dal 18avel tschientaner.

ch'ins ha fatg da las poesias da Luisa Famos: *Mevina Puorger*, che ha scrit sia disertaziun davart la poetessa ladina e *Luzius Keller*, professor emerità ed expert per translaziuns.

Puorger ha era dà ina curta invista a l'istorgia da la litteratura ladina cun il focus sin las dunnas. L'emprima autura rumantscha è stada Mengia Wielanda-Bisaz. Ella ha vivì en il 18avel tschientaner ed ha scrit ina «ouvretta musicala» da chanzuns spiritualas. Il cudeschet è vegnì reedi pliras giadas, tge che munta in success. Tuttina na saja Mengia Wielanda-Bisaz strusch enonuschenta sco emprima scriptura, ha Puorger ditg, perquai ch'ella na saja er mai vegnida promovida.

Dapli fortuna cun la promoziun han gi auturas ladinis dal 20avel tschientaner sco Luisa Famos e Ursina Clavuot-Geer,

che ha scrit sut il pseudonim Gian Girun. Las duas auturas sajan vegnidas promovidas da Reto R. Bezzola. Plinavant sajan ils onns enturn il 1950 gist stads ils temps dad aur per la litteratura rumantscha.

Translatar cun spir dumondas

Famos è naschida il 1930 a Ramosch, ha lavorà sco scolasta ed è stada moderatara da las emprimas emissiuns rumantschas da televisiun. Ses emprim cudesch da poesias (1961) è vegnì onurà da la fundaziun Schiller. L'autura è morta già cun 44 onns.

Translaziuns litteraras dependian adina era dal gust u dal spiert dal temp, constatescha Puorger en sia analisa da las translaziuns ch'ins ha fatg da poesias da Famos.

Pli fitg en ils detagls è lura ì Luzius

Keller. A maun da la poesia «Il rudè» ha el mussà, tge ch'in translatur duess tut resguardar. L'emprim ina giada il tun. I saja impurtant da leger dad aut la poesia e d'udir las ramurs ed ils suns ch'ina poesia fa. Suentar vegnia l'analisa da la structura. Quant lungs èn ils vers? Quants peds han las lingias? Nua datti repetiziuns?

E lura la dumonda, sch'ins duess translatar l'emprim il titel? Betg exnum, manegia Keller. Pertge il titel d'ina poesia u d'in'istorgia tschenta l'autur savens pir il davos sur sia ovra, uschia ch'era il translatur pudess far quai pir a la fin. Ma il titel «Il rudè» tuna uschè simpel, ed i para uschè evident ch'i stuess esser per tudestg «Der Kreis». U èsi forsà tuttina manegia il rudè da saut, ed ins stuess translatar il titel cun «Der Reigen», u fiss «Kreistanz» anc meglier?

Memia bler analisa?

En quest senn ha Keller analisà e translata l'entira poesia en ina versiun tudestga, franzosa e taliana. Tge èsi manegia exact cun il pled rumantsch «vi», sche Famos scriva «Trais randulinas / battan lur alas / vi dal tschèl d'instà».

Il pled «vi» pon ins translatar en tudestg cun «über», «hin», «an». Bunamain anc pli difficil èsi cun «battan lur alas», pertge «Flügel schlagen» fan en la lingua tudestga be las giaglinas u las andas – se gir betg las randulinas. Keller ha bunamain secziunà la poesia cun sia analisa ed ha cumpareglià sias propostas cun translaziuns existentas.

«Avain nus cun tut questa scienza surchargià l'ovra da Luisa Famos?» ha Keller dumandà a la fin da ses referat. «Na, l'ovra resta sco ella è.» E sche la paisa da tut questas ciencias ed analisas gidia a chapir la levezza da la poesia da Famos, saja quai bain bun.

Quatter stipendis per translatars

La «Chasa da la translaziun» surdat quest onn puspè quatter stipendis da dimora. Ils stipendis porschan dimoras da duas fin quatter emnas ed èn dottads cun 1000 francs l'emna. Mintg'onn metta la «Chasa da la translaziun» auters accents. Quest onn vul ins cunzunt promover il barat tranter ils linguatgs naziunals svizzers tudestg, franzos, talian e rumantsch. Ils stipendis duain perquai promover projects cun questas quatter linguas. Dumondas per stipendis èn d'inoltrar fin ils 30 da settember. La giuria decida fin ils 30 da november.

Dapli infurmaziuns sut www.looren.net